

ΞΕΝΙΣΜΟΙ ΕΝ Τῇ ΑΡΧΑΙΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚῇ ΓΛΩΣΣῃ.¹

«Ἐνθ' αὖτε Γλαῦκῳ Κρονίδης φρένας ἐξέλετο Ζεὺς,
ὃς πρὸς Τυδείδῃν Διομήδεα τέυχ' ἄμειβεν,
χρῶσα χαλκείων, ἐκατόμβοι' ἐνναεβοίων»,

λέγει ὁ Ὅμηρος ἐν τῇ Ἰλιάδι (Ζ 234—236). Ἀλλ' ἐν τῇ διαλέξει μου ταύτῃ χρῶσα δὲν θ' ἀκούσῃτε πράγματα, ἀλλὰ χάλκεια.² Παράκκλω λοιπὸν ὑμᾶς ἵνα στέρεξετε τὰ χάλκεια ταῦτα ἀντὶ τῶν χρυσέων, ἃ συνήθως ἐκ τοῦ σεμνοῦ τούτου βήματος ἀποκομίζεσθε.

Ἐν τοῖς πολλοῖς τοῦ 19^{ου} αἰῶνος θαυμασίοις καταλέγεται δικαίως καὶ ἡ γέννησις καὶ προαγωγή τῆς γλωσσολογίας εἰς ἐπιστήμην διὰ τῶν ἔρευνων ἄλλων τε καὶ δὴ καὶ τῶν Bopp, Humboldt, Schlegel, Grimm, Steinthal, Max Müller, Heyse, Schleicher, Pott, Madwig, Delbrück, Brugmann, Brücke, Sievers, Whitney, Sayce, Pezzi, Bleek, Renan, Hovelacque, Regnaud, Bréal καὶ Chaignet.

Αἱ μέχρι τοῦδε γινόμεναι ἔρευναι τῆς γλωσσολογίας ἐξήγαγον ὅτι πᾶσι τῆς γῆς αἱ γλώσσαι, νεκραί τε καὶ ζῶσαι, εἶναι περὶ τὰς χιλιάς, ἐξ ὧν πεντήκοντα τρεῖς ἐν Εὐρώπῃ.

Τὰς γλώσσας ταύτας οἱ γλωσσολόγοι ἐξετάζουσι διττῶς, γενεαλογικῶς, κατὰ τὴν πρὸς ἀλλήλας δηλ. συγγένειαν, καὶ μορφολογικῶς, ἥτοι κατὰ τὴν γραμματικὴν αὐτῶν κατασκευὴν.

Γενεαλογικῶς αἱ γλώσσαι ἐξεταζόμεναι ὑπάγονται εἰς ὀκτὼ ὁμοφυλίαις 1) Τὴν τῶν *μορσοσυλλάβων* γλωσσῶν ὁμοφυλίαν, οἷα ἡ Σινική, ἡ Ἀναμική, ἡ Σιαμική, ἡ Βιρμανική καὶ ἡ Ἰνδο-Μαλαϊκή. 2) Τὴν *Μαλαϊκοπολυρησιακὴν* ὁμοφυλίαν, ἧς τάξεις κατὰ τὸν Fr. Müller ἡ Μαλαϊκὴ ἐν ταῖς Φιλιππίναις νήσοις, τῇ Φορμόρῳ, τῇ Βόρνεῳ, τῇ Σουμάτρᾳ, τῇ Ἰάβᾳ, τῇ Μαδαγασκάρῃ καὶ τῇ χερσονήσῳ Μαλάκκᾳ, ἡ Μελανησιακὴ ἐπὶ τῶν Νέων Ἑβρίδων, τῶν νήσων τοῦ Σολομῶντος καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ ἡ Πολυνησιακὴ ἐν τῇ Νέᾳ Ζηλανδίᾳ, ταῖς νήσοις τῆς Ἑνώσεως καὶ τοῦ Πάσχα, τῇ Ταχίτῃ καὶ ἀλλαχοῦ. 3) Τὴν *Αραβιδαικὴν* ὁμοφυλίαν κατὰ τὴν μεσημβρινὴν Ἰνδικήν. 4) Τὴν *Οὐραλταϊκὴν* ἢ *Τουραϊκὴν* κατὰ τὸν Max Müller ἡ Σκυθικὴ κατὰ τὸν Whitney ἡ Φιννοταταρικὴ ὁμοφυλίαν κατ' ἄλλους, ἧς τάξεις ἡ Φιννική, ἡ Σαμογετικὴ, ἡ Οὐγγρική, ἡ Μογγολικὴ καὶ ἡ Τουρκικὴ. 5) Τὴν *Bartouϊκὴν* ἢ *Μεσημβριοαφρικανικὴν* ὁμοφυλίαν, ὑποδιαιρουμένην κατὰ τὸν Fr. Müller κατὰ τὰς χώρας ἐν αἷς οἰκοῦσιν οἱ λαλοῦντες αὐτὴν εἰς Ἀνατολικὴν τῶν Ζουλόους, εἰς Κεντρικὴν καὶ εἰς Δυτικὴν τοῦ κράτους τοῦ Κόγγου. 6) Τὴν *Χαμιτοσημιτικὴν* ὁμοφυλίαν, ἧς τάξεις ἡ Χαμιτικὴ κατὰ τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν, ὅφ' ἦν ὑπάγεται καὶ ἡ ἀρχαία Αἰγυπτιακὴ γλῶσσα, καὶ ἡ Σημιτικὴ, ὑποδιαιρουμένη εἰς Ἀσσυριακὴν,

Ἑβραϊκὴν, Φοινικικὴν, Χαλδαϊκὴν, Συριακὴν καὶ Ἀραβικὴν γλώσσαν. 7) Τὴν *Ἰνδογερμανικὴν* ὁμοφυλίαν, περιέχουσαν πολλὰς τάξεις, τὴν Ἰνδικὴν τάξιν, εἰς ἣν ἀνήκει ἡ νῦν νεκρὰ Σανσκριτὴ καὶ αἱ πολλαὶ ἐν τῇ Ἰνδικῇ λαλοῦμεναι γλώσσαι, ἐκ δὲ τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἡ Ἀθιγγανικὴ, τὴν Ἰρανικὴν τάξιν, εἰς ἣν ἀνήκει ἡ Ζένδα, ἡ Νεοπερσικὴ, ἡ Καρδουγικὴ καὶ ἡ Ἀφγανικὴ, τὴν Ἀρμενικὴν τάξιν, τὴν Ἑλληνικὴν τάξιν, τὴν Ἰλλυρικὴν τάξιν, τὴν Ἀλβανικὴν δηλ. γλῶσσαν, τὴν Ἰταλικὴν τάξιν, εἰς ἣν ἀνήκει ἡ Λατινικὴ, ἡ Οὐμβρική καὶ ἡ Ὀσκικὴ γλῶσσα, ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων αἱ Ρωμανικαὶ λεγόμεναι γλώσσαι, Ἰσπανικὴ, Πορτογαλικὴ, Ἰταλικὴ, Γαλλικὴ καὶ Ρουμανικὴ, τὴν Κελτικὴν τάξιν, ἧς ἔχῃ μόνον ἀπαντῶσι νῦν ἐν Εὐρώπῃ, τὴν Σλαβικὴν τάξιν, ἐξ ἧς τὸ Ρωσικόν, τὸ Ρουθηνικόν, τὸ Σερβικόν, τὸ Κροατικόν, τὸ Πολωνικόν καὶ ἄλλα ἰδιώματα παρήχθησαν, καὶ τὴν Γερμανικὴν τάξιν, εἰς ἣν ἀνήκει ἡ νεκρὰ Γοθική, ἡ Νεογερμανικὴ μετὰ τῶν διαλέκτων αὐτῆς, ἡ Ὀλλανδική, ἡ Δανικὴ, ἡ Σουηδική, ἡ Νορβηγικὴ, ἡ Ἀγγλικὴ καὶ ἡ Ἰσλανδικὴ γλῶσσα. 8) Τὴν *Ἀμερικανικὴν* ὁμοφυλίαν, εἰς ἣν ὑπάγονται αἱ πολλαὶ τῶν ἰθαγενῶν τῆς Ἀμερικῆς γλώσσαι.

Μορφολογικῶς αἱ γλώσσαι ἐξεταζόμεναι διαιροῦνται εἰς τρεῖς μεγάλας τάξεις. 1) Τὴν τῶν *μορσοσυλλάβων* γλωσσῶν (*Isolierende Sprachen*), αἵτινες σύγκεινται ἐκ μονοσυλλάβων ἀμεταβλήτων ῥιζῶν, τὰς δὲ γραμματικὰς σχέσεις ἐκφράζουσι διὰ τῆς θέσεως τῶν ῥῶν ἐν τῇ προτάσει· τῆς τάξεως ταύτης γλώσσαι εἶναι ἡ Σινική, ἡ Σιαμική, ἡ Βιρμανικὴ καὶ ἄλλαι. 2) Τὴν τῶν *συγκολλητῶν* γλωσσῶν (*Agglutinierende Sprachen*), ἐν αἷς αἱ σχέσεις ἐκφράζονται διὰ προσκολλήσεως μεταβλητῶν μονοσυλλάβων προθεμάτων εἰς ἀμεταβλήτους ῥίζας· τοιαῦται γλώσσαι εἶναι αἱ Πολυνησιακαί, αἱ Οὐραλταϊκαί, αἱ Ἀφρικανικαί, αἱ Ἀμερικανικαὶ καὶ ἐν Εὐρώπῃ ἡ Βασκικὴ. 3) Τὴν τῶν *κλιτῶν* (*Flectierende Sprachen*), ἐν αἷς αἱ σχέσεις δηλοῦνται δι' ἀλλοιώσεως τῶν ῥιζῶν κατὰ σταθεροῦς νόμους, οὓς ἡ γλωσσολογία ἀνευρίσκει, καὶ διὰ προσθήκης προθεμάτων καὶ καταλήξεων· τῆς τάξεως ταύτης γλώσσαι εἶναι αἱ Ἰνδοευρωπαϊκαὶ ἢ Ἀριαναὶ καὶ αἱ Σημιτικαί.

Ἡ τάξις τῶν κλιτῶν γλωσσῶν περιλαμβάνει τὰς γραμματικῶς τελειότερας τῶν γλωσσῶν, ἃς ὁ ἄνθρωπος ἐδημιούργησεν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτων πάλιν αἱ Ἰνδοευρωπαϊκαὶ εἶναι τελειότεραι τῶν Σημιτικῶν. Ἀξιοσημείωτον δ' εἶναι ὅτι τὰ τῶν Ἰνδοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν ἔθνη καὶ τὰ ἄριστα καὶ μάλιστα εἰς τὸν πολιτισμὸν προαχθέντα εἶναι, ὥσπερ τὴν πρόδον καὶ ἐπίδοσιν αὐτῶν ὑπεβοήθησε τῆς γλώσσης ἡ τελειότης. Ὡς φαίνεται, ἡ εὐφυΐα, ἣν ἐκέκτηντο τὰ ἔθνη κατὰ τοὺς ἀρχαιότερους χρόνους εἰς δημιουργίαν καὶ διάπλυσιν τῆς γλώσσης αὐτῶν, ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὰς σωματικὰς καὶ πνευματικὰς αὐτῶν δυνάμεις καὶ πρὸς τὰς ἀρετάς, ἐξ ὧν ἐξηρτάτο ἡ ἐν τῷ μέλλοντι πρόοδος αὐτῶν καὶ ἐπίδοσις.

Ἡ γλωσσολογία οὐ μόνον διεφώτισε τὴν ἱστορίαν περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἐθνῶν ἐν χρόνοις εἰς οὓς αὕτη

1. Διάλεξις γινομένη ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Φυλογικῷ Συλλόγῳ τῇ 17 φεβρουαρίου 1894.

δὲν ἐξικνεῖται, ἀλλὰ καὶ ἀπέδειξε πλάνας πολλὰς εἰκασίας αὐτῆς. Ψευδὴς π. χ. ἀπεδείχθη ἡ ἱστορικὴ δόξα ὅτι οἱ πρῶτοι τῆς Ἑλλάδος κάτοικοι, ἄγριοι ὄντες, προὔβιβασαν καὶ προήγαγον κατὰ μικρὸν τοὺς φύφους καὶ τὰς τραχεῖας κραυγὰς, δι' ὧν ἠρμήνευον πρὸς ἀλλήλους τὰς φυσικὰς αὐτῶν χρεῖας ἢ δι' ὧν ἀπεμιμούντο τοὺς τῆς φύσεως ἤχους, ἐπὶ τὴν ἐναρμόνιον καὶ κομψὴν ἐκείνην γλῶσσαν, ἣν θαυμάζομεν ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ἔπεσι. Διότι ἐφάνη τούναντίον ὅτι τὰ μάλιστα ἀφηρημένα στοιχεῖα τῆς γλώσσης, οὐδὲν μετέχοντα μιμήσεως φυσικῶν ἤχων, πρῶτιστ' ἐδημιουργήθησαν, διό καὶ ἔχουσι κοινὰ ταῦτα ἅπανσι αἱ γλῶσσαι τῆς Ἰνδογερμανικῆς ὁμοφυλίας. Τὸ ῥῆμα π. χ. *εἰμί*, οὗ οἱ τύποι ἐν τῇ Σανσκριτῇ καὶ τῇ Ἑλληνικῇ εἶναι πανομοιότατοι, αἱ ἀντωνυμίαι, δηλοῦσαι διαφορὰς προσώπων καὶ πραγμάτων πρὸς τὸν λέγοντα, τὰ ἀριθμητικὰ, ἀφηρημένας ἐννοίας ἐκφράζοντα, καὶ τέλος αἱ καταλήξεις, αἵτινες εἰς μὲν τὰ ῥήματα ἐρμηνεύουσι τὴν ῥιζικὴν σημασίαν πρὸς τε τὸν χρόνον καὶ πρὸς τὸν λέγοντα, εἰς δὲ τὰ ὀνόματα ποικίλλας ἀναφορὰς. Τὸ πλῆθος ἄρα τῶν γραμματικῶν καταλήξεων εἶχεν ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀπὸ παλαιότητας, διότι ἔγνη τούτων εὐρίσκονται καὶ εἰς τὰς ὁμοφύλους γλώσσας, ὅπερ δὲν θὰ συνέβαινεν, ἂν πρὸ τοῦ χωρισμοῦ τῶν γλωσσῶν κοινοὶ οἱ τύποι οὗτοι δὲν ἦσαν.

Ἡ γλωσσολογία ἀνεκάλυψεν ὅτι ὅσῳ προχωρεῖ ἡ τῶν γλωσσῶν ἡλικία, τοσοῦτ' ἐλαττοῦνται αἱ καταλήξεις τῶν πτώσεων, τῶν ἐγκλίσεων καὶ τῶν χρόνων. Τοῦτο παρατηρεῖται μάλιστα εἰς τὰς ἐκ τῆς Λατινικῆς παραχθείσας Ρωμανικὰς γλώσσας, παρ' αἷς ὁ εὐρωστὸς ποτε καὶ ἀκμαῖος ὁργανισμὸς ἔφθισεν κατὰ μικρὸν καὶ ἀπεμαράνθη, ὥστε ἐν τέλει ὀλίγα μόνον λείψανα τῶν ἀρχαίων καταλήξεων διέσωσαν. Ἀλλ' ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα διεφύλαξε τοὺς πλείστους τῶν τύπων καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀναπτύξεως καὶ ἀκμῆς αὐτῆς, διότι κατὰ τὸν μακρὸν χρόνον ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου μέχρι τῶν Ρητόρων ὀλίγους μόνον τύπους ἀπέβαλε. Δὲν εἶναι δὲ τῶν ἀναγκαιοτάτων τῆς γλώσσης συστατικῶν τὸ πλῆθος τῶν τύπων ἢ Ἀγγλικὴ γλῶσσα π. χ., ἥτις διὰ τὴν μίξιν τῶν ποικιλωτάτων στοιχείων, ἐξ ὧν συνεκροτήθη, εἶναι ὑπὲρ πάσας τὰς Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας ἐνδεεστέρᾳ καταλήξεων καὶ σχεδὸν ἄκλιτος, ὁμολογεῖται ἡ ἐπιτηδαιοτάτη πασῶν εἰς ῥητορείαν.

Τούναντίον οἱ γλωσσολόγοι διατείνονται ὅτι ἡ διὰ τῆς ἀναλύσεως ἐκφρασίς τῶν σχέσεων ἐν ταῖς Ρωμανικαῖς γλώσσαις ἐνεποίησεν αὐταῖς σαφῆναι καὶ ἀκριβεῖαν, ὧν στερεοῦνται αἱ διὰ τύπων τὰς σχέσεις δηλοῦσαι ἀρχαῖαι γλῶσσαι. Καὶ ὁ μὲν πολὺς Max Müller ὤδε γνωματεύει (Now. Leçons τόμ. α' σ. 311): «Ἀπέχοντες ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀπὸ πάσης συγκρίσεως τῶν μνημείων τῆς Ἑλληνικῆς, τῆς Ρωμαϊκῆς καὶ τῆς Σανσκριτικῆς φιλολογίας πρὸς τὰ τῆς νεωτέρας καὶ περιοριζόμενοι ἐκ μόνῃ τὴν γλῶσσαν, ἥτοι τὰς ῥίζας, τὰς λέξεις, τοὺς τύπους καὶ τὴν σύνταξιν, ἀποφαινόμεθα ὅτι κατὰ ταῦτα οὐδὲν μειονεκτοῦσι τῶν ἀρχαίων αἱ σημερινὰ καὶ τῆς Εὐρώπης γλῶσσαι». Ὁ δὲ M. Bréal (De la forme et de la fonction des mots σ. 12 κ. ἐξ) λέγει:

«Ἐπισκοποῦντες τὸν τρόπον τῆς παραγωγῆς τῶν νεωτέρων γλωσσῶν, διδασκόμεθα ὅτι οἱ φθόγγοι κατ' ὀλίγον ἀμυδροῦνται, τὰ δὲ γράμματα ἀποτριβόνται καὶ συλλαβαὶ ὁλόκληραι ἀποκόπτονται, ὥστε αἱ λέξεις παντοιοτρόπως σμικρύνονται καὶ ἀκρωτηριάζονται. Ὁ τὴν ἐρείπωσιν ταύτην θεώμενος ἄγεται νὰ πιστεύσῃ ὅτι οὕτως αἱ γλῶσσαι φθείρονται καὶ εἰς τὸ χάος κυλίσονται. Ἀλλ' ἀπατάται ὁ ὑπολαμβάνων τὴν ἀλλοιώσιν ταύτην ὡς ζημίαν καὶ παρακμὴν. Ἀντὶ τούτου ἀπεδείχθη ὅτι αἱ νεώτεραι γλῶσσαι ἀπέβησαν διὰ τῆς ἀλλοιώσεως ταύτης σαφέστεραι καὶ ἀκριβεστεραι καὶ ἀντὶ μειονεκτήματος πρέπει νὰ θεωρῇται τοῦτο κέρδος». Ὁ δὲ L. Benloew (Aperçu général de la science de langage. σ. 43 κ. ἐξ) παρατηρεῖ: «Αἱ ἀρχαῖαι γλῶσσαι ἀνεπτύσσοντο κατ' ὃν τρόπον οἱ φυσικοὶ ὁργανισμοί, ἀσυνειδήτως, ἐν ᾧ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν νεωτέρων συνεβάλετο καὶ βαθμὸς τις συνειδήσεως, ἡ πρόθεσις δηλ. εἰς ἀντικατάστασιν τῶν τύπων δι' ἐναργεστεροῦ τρόπου ἐκφράσεως. Πᾶσα σχέσις ἐν αὐταῖς πρέπει νὰ ἐκφράζῃται διὰ λέξεως χωριστῆς, ἡ δὲ σύνταξις νὰ μετέχῃ ἀλγεβρικῆς ἀκριβείας. Εἰς τοῦτο ἔγκειται ἡ ἀνάπτυξις ἡ διακρίνουσα τὰς νεωτέρας γλώσσας, καὶ ἰδίως τὴν Ἀγγλικὴν καὶ τὴν Γαλλικὴν. Ὁ λογικώτατος Ἀριστοτέλης δὲν ἠδυνήθη νὰ μεταδώσῃ εἰς τοὺς συλλογισμοὺς αὐτοῦ τὴν ἀκρίβειαν, ἥτις διακρίνει τοὺς σήμερον φιλοσοφούντας. Οὐ μόνον δ' εἰς τῶν φιλοσόφων τὰ ἔργα ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦ ἀρελεστάτου συγχρόνου ποιητοῦ τὸ ἔσμα ἀνευρίσκειται τάσις πρὸς ἀνάλυσιν καὶ ἀκριβολογίαν. Ἡ γλῶσσα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εἶναι σαφεστέρᾳ τῆς Σανσκριτῆς, ἡ δ' ἔτι μεγαλειτέρᾳ τῆς Λατινικῆς γλώσσης εὐκρίνεια καὶ ἀπλότης φαίνεται προαγγέλλουσα τὸν θρίαμβον τῆς ἀναλύσεως». Ὁ δὲ μέγας J. Grimm (Ueber den Ursprung der Sprachen σ. 45 κ. ἐξ) ἀποφαινεῖται: «Τὰ πάντα ἄγρουν ἡμᾶς νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τρεῖς εἶναι αἱ περίοδοι τῆς γλωσσικῆς ἀναπτύξεως. Κατὰ τὴν πρώτην σχηματίζονται αἱ ῥίζαι, κατὰ τὴν δευτέραν ἀκμάζει ἡ κλίσις, κατὰ δὲ τὴν τρίτην φθίνουσιν αἱ κλιτικαὶ καταλήξεις ὡς ἀνεπαρκεῖς πρὸς δῆλωσιν πάσης σχέσεως. Ἡ κλιτικὴ περίοδος ἐφάνη πρόσφορος εἰς τὴν ποίησιν, ἀφ' οὗ κατ' αὐτὴν ἤκμασεν ἡ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἰνδῶν. Ἀλλ' ἡ γλῶσσα εἶναι προωρισμένη εἰς ἀδιάλειπτον πρόοδον. Ἀδύνατον λοιπὸν ἦτο νὰ διαωνισθῇ ἡ βασιλεία τῆς κλιτικῆς περιόδου, τὸ πνεῦμα ἔπρεπε ν' ἀγωνισθῇ πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τοῦ τοπικοῦ: Τὸ γλωσσικὸν εἶσθημα τοῦ λαοῦ ἐξηγέρθη κατὰ τῆς τυραννίδος τῶν τύπων, αἱ δὲ πλείσται τῶν τοπικῶν καταλήξεων ἐξέλιπον ἀναπληρωθεῖσαι διὰ χωριστῶν λέξεων καὶ διὰ πολυτρόπων περιφράσεων. Ἀρκεῖ ἐν μόνον παράδειγμα πρὸς ἀναντίρρητον ἀπόδειξιν τῶν λεγθέντων, εἶναι δὲ τοῦτο τὸ τῆς Ἀγγλικῆς γλώσσης. Οὐδεμίᾳ τῷ ὄντι τῶν νεωτέρων γλωσσῶν προσεκτῆσατο ὅσῃν αὕτη σαφῆναι καὶ ἀκριβεῖαν ἀποτινάσσασα τὸν ζυγὸν τοῦ τυπικοῦ καὶ σχεδὸν ἄκλιτος καταστᾶσα».

(Ἀκολουθεῖ).

M. I. ΚΕΦΑΛΑΣ.